

<https://helda.helsinki.fi>

Identiteetit välittyvät ja muokkautuvat niin kuin muukin informaatio

Jokiranta, Jutta

2023

Jokiranta , J 2023 , ' Identiteetit välittyvät ja muokkautuvat niin kuin muukin informaatio ' ,
Teologinen Aikakauskirja , Vuosikerta. 128 , Nro 1 , Sivut 88-94 .

<http://hdl.handle.net/10138/356027>

unspecified
submittedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Identiteetit välittyvät ja muokkautuvat niin kuin muukin informaatio

Jutta Jokiranta

”Sosiaalisten identiteettien välittyminen juutalaisuudessa, kristinuskossa ja islamissa” on Suomen Kulttuurirahaston rahoittama, Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa työskentelevä työryhmä (2021–24), joka tutkii uskonnollis-etnisiä identiteettejä hyödyntämällä sosiaalipsykologiaa.¹ Englanniksi työryhmän nimi on Finnish Interdisciplinary Study of Social Identity Transmission eli FIDSIT. Identiteettien tutkiminen auttaa ymmärtämään niitä moninaisia ryhmiä, joihin ihmiset syntyvät ja liittyvät. Sosiaalisen identiteetin teoria tarjoaa työryhmälle tutkimusviitekehyksen ja sanastoa, jonka avulla se tutkii niin historiallisten ryhmien kuin nykymaailman identiteettejä ja identiteettien muokkausta.

Sosiaalinen identiteetti tarkoittaa sitä, että henkilö identifioituu jonkin sosiaalisen ryhmän jäseneksi ja antaa tälle jäsenyydelle tietyn merkityksen. Tällainen sosiaalisten ryhmien havainnointi ja niihin liittyminen sekä sosiaalisten ryhmien arvottaminen vaikuttavat merkittävästi erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa siihen, miten yksilö näkee itsensä ja muut ja mahdollisuutensa olla vuorovaikutuksessa ja vaikuttaa ympäröivään todellisuuteensa. Identiteetit ovat aina kerroksisia, dynaamisia, toistensa kanssa risteäviä ja myös tilannesidonnaisia.

Tutkimuskohteena juutalaisuus, kristinusko ja islam

Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan vahvuutena on historiallisen perspektiivin yhdistäminen ajankohtaisten kysymysten käsittelyyn. Eksegetiikassa on jo pitkään hyödynnetty sosiaalitieteellisiä käsitteitä ja teorioita muinaisen Israelin, varhaisen juutalaisuuden ja varhaisen kristinuskon tutkimuksessa. Islamin varhaisen historian tutkimuksessa sosiaalitieteiden käyttäminen on sen sijaan ollut toistaiseksi harvinaisempaa. Islamilainen teologia on viime vuosina vakiinnuttanut asemansa Helsingin yliopistossa, minkä seurauksena juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin välisten yhtäläisyyksien ja erojen tutkimus on voinut kehittyä aiempaa monipuolisemmaksi. Islamin nykytutkimus hyödyttää myös historiallisia lähestymistapoja uskontoihin ja identiteetteihin. Nykymuslimit ovat usein vähemmistöasemassa länsimaisissa yhteiskunnissa ja islamilaisten identiteettien tutkiminen tarjoaa mielenkiintoisen vertailukohdan sellaisiin historiallisiin tilanteisiin, joissa juutalaiset ja kristilliset ryhmät ovat olleet vähemmistöasemassa.

”Juutalaisen”, ”kristityn” ja ”muslimin” muotoutuminen kunkin uskontokunnan edustajaa kuvaavaksi identiteetikategoriaksi on ollut pitkävaiheinen prosessi. Kategoriat eivät ole muuttumattomia ja tilanteesta riippumattomia. Identiteetit ovat välineitä, joissa tapahtuu

¹ Työryhmän jäsenet Heli Alamaunu, Katri Antin, Ilkka Lindstedt, Nina Nikki ja Teemu Pauha ovat myös osallistuneet tämän katsauksen kirjoittamiseen, mistä heille lämmin kiitos.

jatkuvasti neuvottelua yhteisön ja yksilön välillä. Usein tämä uskonnollisten identiteettien varhainen moninaisuus ja identiteettien asteittainen muokkautuminen pyritään häivyttämään tai unohtamaan nykypäivän tilanteessa. Muinaiset ja nykyiset identifikaatiot sekoittuvat tyypillisesti kielen tasolla. Esimerkiksi nimityksellä ”israelilainen” voidaan tarkoittaa muinaista etnistä tai uskonnollista ryhmää, Jeesuksen ajan uskonnollis-etnisen ryhmän itseidentifikaatiota tai nykyisen Israelin valtion kansalaisista, joka voi olla uskunnoltaan muukin kuin juutalainen.

Identiteetit ovat sekä kulttuurisesti välitettyjä että sosiaalisissa tilanteissa syntyviä ja henkilökohtaisia

Identiteetti on moderni käsite, jolle on monia määritelmiä. Identiteetin käsitettä onkin välttämätöntä tarkastella kriittisesti. Työryhmä pyrkii yhdessä avaamaan identiteetin käsitettä eri tutkimusperinteissä ja täsmentämään, mihin identiteetin käsitettä yhä tarvitaan. Yksilön ja yhteisön välisen rajapinnan kuvaaminen ja tutkiminen on vaikeaa. Usein tutkimuksessa ajaututaan eri tavoin selittämään sitä, miten yksilö sisäistää yhteisöstä (”rakenteista”) tulevat ryhmärajat ja käyttäytymistavat, ja mikä on yksilön liikkumavara itsensä määrittelyssä ja itsekä kokemisessä. Sosiaalipsykologit ovat näiden teemojen asiantuntijoita, vaikka muutkin tieteenalat pyrkivät ratkaisemaan identiteettiin liittyviä kysymyksiä. Työryhmämme suhtautuu avoimesti ja kiinnostuneesti sosiaalipsykologiassa esitettyihin teoreettisiin lähestymistapoihin ja ymmärtämään niiden eroja.

Työryhmä on yhdessä tutustunut sosiaalipsykologiseen kirjallisuuteen ja pohtinut sen lähtökohtia, käsitteitä ja sovellettavuutta. Jäsenet ovat kokeneet hyödylliseksi esimerkiksi Meykel Verkuytenin integroivan lähestymistavan, jossa yksilö- ja yhteisötason prosessit linkittyvät toisiinsa. Sosiaalipsykologiset menetelmät ovat työryhmämme raamatuntutkijoille ja historioitsijoille vieraita, mutta psykologin koulutuksen saanut jäsenemme Teemu Pauha on johdattanut muita ymmärtämään tilastotiedettä ja sosiaalipsykologiassa käytettyjä tutkimusasetelmia. Työryhmä on pyrkinyt edistämään sosiaalipsykologiassa keskeistä prototyypin käsitteen täsmällisestä käyttöä. Työskentelyssä on ollut tärkeää pohtia, missä määrin historiantutkimuksessa voidaan puhua ryhmän identiteetistä (niin kuin usein tehdään). Näkemyksemme mukaan sosiaalinen identiteetti on aina yksilön käsitys itsestään ryhmän jäsenenä, ja tekstien kirjoittajat välittävät pyrkimyksen viedä identiteettiä tiettyyn suuntaan. Olemme kiinnittäneet huomiota siihen, miten nykytutkimuksessa on osin sama haaste kuin historiallisessa tutkimuksessa: mikään tutkimusmenetelmä ei suoraan välitä kaikkea tietoa yksilön identiteetistä. Esimerkiksi haastattelutilanteessa tuotettu ”teksti” on yhtä lailla valikoitu ja vaatii tulkintaa kuin historiallinen teksti.

Työryhmämme keskeinen tutkimusaihe on identiteettien välittyminen. Identiteettiä ei voi välittää sellaisenaan toiselta ihmiseltä toiselle, vaikka sitä usein viestitään eli signaloidaan näkyvällä käyttäytymisellä tai ulkoisilla piirteillä, samoin kuin kielen sanat viittaavat johonkin yhteisesti sovittuun. Nämä signaalit opitaan ja niillä on historiansa. Signaalien välittymisen kannalta on kiinnostavaa pohtia, mitkä merkitykset tuntuvat pysyvän samana ja mitkä saavat radikaaleja uusia muotoja ja sisältöjä. Sosiaaliset ryhmäkategorioiden eivät ole vielä sosiaalisia identiteettejä, vaan ne välittyvät historiassa esimerkiksi kasvatuksen ja

koulutuksen kautta. Ryhmän sisällä ja ryhmien välillä on myös jatkuvaa muutosta siinä, mihin ryhmän piirteeseen henkilö kokee identifioituvansa: mikä ryhmässä on keskeistä, kuka siihen kuuluu ja mihin se on menossa. Historiallisessa tutkimuksessa käytettävät tekstilähteet osoittavat usein hyvin selkeästi, miten useilla eri tavoilla samaan kategoriaan kuulumisen saatettiin määritellä saman uskonnon sisällä ja miten paljon muita ulottuvuuksia (sosiaalisia, etnisiä, poliittisia) ”uskonnollisilla” kategorioilla oli.

Tutkimuksemme metodologisia lähtökohtia ja tämänhetkistä vaihetta olemme esitelleet esimerkiksi vuonna 2022 Teologian ja uskonnotutkimuksen päivillä järjestämässämme sessiossa “Identity Explorations: Critical Perspectives into Studying Identity and Religion”. Monialaisuutemme tulee esiin myös siinä, miten työryhmämme on tehnyt yhteistyötä sosiaalipsykologian professori Inga Jasinskaja-Lahden ja hänen etnisiä identiteettejä muuttavassa Euroopassa tutkivan tutkimusryhmän kanssa. Edelleen jatkuvassa yhteistyössämme ja yhteisissä rahoitushakemuksissamme etsimme yhteistä ymmärrystä käyttämistämme käsitteistä ja teorioista.

Työryhmän jäsenet

Työryhmän johtaja professori Jutta Jokiranta on tutkinut Qumranin liikkeen sosiaalista identiteettiä osana aikansa juutalaisuutta. Häntä kiinnostaa se, miten monin tavoin ajanlaskun alun tienoilla määriteltiin juutalaisuus tai juudealaisuus – tämä oli myös etninen kategoria – ja miten erityisesti rituaaliset toiminnot välittävät näitä käsityksiä identiteetistä. Jokiranta hyödynsi sosiaalisen identiteetin teoriaa jo väitöskirjassaan. Hän esitti, että Qumranin tekstien kuvaus myyttisestä ja vainotusta johtajasta, ”Vanhurskauden opettajasta”, oli myöhäisten tekstien keino vahvistaa sellaista ryhmäjäsennyttä, johon kuuluivat myös vaikeudet ja jolla oikeutettiin ryhmän jatkuva marginalisaatio. Lisäksi sosiaalisen identiteetin teoria oli tärkeä osoittamaan identiteettien dynaamisuutta: liikkeen jäsen saattoi nähdä itsensä yhdellä tavalla yhdessä kontekstissa ja toisella tavalla toisessa. Nämä vaihtuvat sosiaaliset identiteetit selittävät myös eroja liikkeen keskeisissä teksteissä. Teoria tarjoaa laajemman tarkastelukulman ”lahkolaisen” ryhmän tekstien tarkasteluun: niissä luodaan positiivista erottautumista.

Viimeaikaisessa rituaalien tutkimuksessaan Jokiranta on hyödyntänyt kognitiivisen uskontotieteen lähestymistapoja, jotka tulevat lähelle tai risteävät sosiaalipsykologiaa ja psykologiaa. Esimerkiksi Harvey Whitehousen uusi teos *The Ritual Animal* (2021) asettaa paljon painoarvoa identifikaation ja identiteettifuusion erottamiselle, mutta tätä tulisi arvioida kriittisesti. Whitehousen mukaan identifikaatiossa persoonallinen ja sosiaalinen identiteetti pysyvät erillään. Sen sijaan voimakasta kokemusta painottavat uskonnolliset ryhmät saattavat tuottaa identiteettifuusion, jossa yksilö kokee kaiken ryhmää koskevan informaation koskevan suoraan myös häntä itseään. Kysymys siitä, millaiset rituaalit voivat saada aikaan ryhmään ”sulautumista” on tärkeä, jotta nykyisen polarisaation ja ääriryhmien toimintaa voidaan ymmärtää aiempaa paremmin. Kysymys identiteeteistä ja rituaaleista varhaisessa juutalaisuudessa on monimutkainen, sillä uudenlaisten yhteisöllisten rituaalien emotionaalista vaikutusta yksilöön voidaan tulkita monella tavalla.

Tämän lisäksi Jokiranta on tutkinut jumalakäsitteitä, ja sitä miten niiden kautta voidaan ymmärtää ja määritellä monoteismi. Jumalalla on tunnetusti Heprealaisessa Raamatussa monia nimiä, ja historialliset rekonstruktioit Jahve-uskon muotoutumisesta auttavat torjumaan yksinkertaistettuja teologisia rakennelmia yksijumalaisuudesta. Jumalan ykseys ja moneus ovat erityisen kiinnostavia Qumranin käsikirjoituksissa, joissa Jumalaa (*El*) ylistävät jumalat (*elim*), ja jumaluuden voi nähdä manifestoituvan koko luomakunnan (mukaan lukien jumalolennot, ihmiset) ylistyksessä. Monoteismi on usein liian karkea termi kuvaamaan tällaista uskomusta ja toimintaa.

Tutkijatohtori Nina Nikki on perehtynyt Paavalin kirjeiden käyttöön identiteetinrakennuksen välineinä. Hänen väitöskirjansa käsitteli Paavalin vastustajia Filippiläiskirjeessä. Nikki hyödynsi sosiaalisen identiteetin teoriaa selittämällä Paavalin kuvauksia vastustajistaan osana Paavalin identiteetidiskurssia. Sittemmin Nikki on laajentanut näkökulmaa kohti kulttuurievoluutiota, jossa sosiaalisen identiteetin lähestymistapa toimii yhtenä osana. Hän tutkii Paavali-traditioiden leviämistä ja apostoli Paavalin hahmoa varhaisissa juutalaisissa, kristillisissä ja islamilaisissa lähteissä. Kristillisissä teksteissä Paavalista tulee valtavirtakristinuskon sankari, joka edustaa nöyryyttä ja valmiutta kärsiä Kristuksen vuoksi. Joissakin juutalaiskristillisissä kirjoituksissa Paavali on sen sijaan pääkonna: petollinen, juonitteleva ja murhanhimoinen. Koraanissa ei mainita Paavalia, mutta myöhemmissä islamilaisissa kirjoituksissa hänestä puhutaan negatiivisesti hahmona, joka johti kristityt harhaan (700-luvun historioitsija Sayf ibn Umar at-Tamimi).

Tutkijatohtori Katri Antin analysoi, millaisia tunnusomaisia uskomuksia ja tapoja juutalaisilla oli myöhäisellä Toisen temppelin aikakaudella (n. 250 eaa.–70 jaa.). Tutkijat esittävän usein pitkän listan erilaisia uskomuksia ja tapoja, jotka erottivat juutalaiset muista kansoista. Tällaisia ovat esimerkiksi käsitys yhteisistä esi-isistä, monoteismi, ympärileikkaus, sapatin vietto, puhtaussäädösten noudattaminen.

Antin tutkii erityisesti, millaisia uskomuksia ja tapoja kehoitetaan noudattamaan opetuksessa niin kutsusta kahdesta tiestä. Useimmat kahta tietä käsittelevät esimerkit ovat säilyneet Raamatun kaanonin ulkopuolisissa lähteissä. Nimensä mukaisesti kahden tien opetus kuvaa elämää kahtena tienä: toinen johtaa hyvään ja toinen pahaan. Kahden tien opetukset eivät ole kuitenkin sisällöltään samanlaisia, vaan siitä on useita versioita. Antin hyödyntää sosiaalisen identiteetin teorialle keskeistä käsitystä identiteetin dynaamisuudesta. Identiteetin dynaamisuus näkyy teksteissä siten, että kuvatut uskomukset ja tavat vaihtuvat sen mukaan, millaiset ryhmät otetaan tutkimuksen kohteeksi. Esimerkiksi Tobitin kirjan kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että kirja näyttää jakautuvan kahteen osaan: kirjan alussa ja lopussa (luvut 1, 13–14) Israelia verrataan muihin kansoihin, kun taas pääosin kirjan keskiosassa Tobitin omaa perhekuntaa ja heimoa verrataan muihin Israelin heimoihin ja perhekuntiin. Keskiosassa (luku 4) sijaitseva kahden tien opetus kuvaa uskomuksia ja tapoja, jotka näyttävät erottavan Tobitin heimon ja perhekunnan muista. Tobitin hahmo kuvataan esimerkillisenä (prototyypinä), mutta esimerkillinen toiminta ymmärretään eri tavalla kirjan alussa ja lopussa kuin sen keskiosassa. Tobitin kirja ei kuvaa kovin tarkasti, miten eri yhteisöt aikoinaan elivät ja mitä he uskoivat. Sen sijaan Tobitin kirja ja muut samankaltaiset

historialliset tekstit voidaan nähdä kirjoittajien yrityksinä vaikuttaa kuulijoihinsa, jotta nämä pitäisivät tiettyjä tapoja ja uskomuksia keskeisinä omalle identiteetilleen. Tätä pyrkimystä vaikuttaa kuulijoiden käsityksiin voidaan pitää identiteetin dynaamisuuden lisäksi toisena syynä sille, miksi tutkimuksen kohteena olevat opetukset hyvästä elämästä ovat keskenään erilaisia.

Islamilaisen teologian yliopistonlehtori Ilkka Lindstedt tutkii islamin varhaista historiaa, siihen liittyvää identiteetinmuodostusta ja uskonnollisten ryhmien välistä vuorovaikutusta. Näiden kysymyksen pohtimisessa keskeinen lähdeaineisto koostuu Koraanista, arabiankielisestä runoudesta sekä Arabian niemimaalta löydetystä epigraafisesta ja arkeologisesta jäämistöstä.

Islamin historialliseen tutkimukseen perehtynyt Fred Donner on kyseenalaistanut ajatuksen, jonka mukaan islamilainen identiteetti muodostui varhain. Nykytutkijoiden mukaan selvästi määriteltävää islamilaista identiteettiä ei ollut olemassa vielä profeetta Muhammadin elinaikana (n. 570–632) tai edes häntä seuraavina vuosikymmeninä. Islam ei ollut muista alueen uskonnoista erillään tai selkeästi hahmottuva kokonaisuus. Nimitys ”islam” uskonnon nimenä tunnetankin vasta 700-luvulta eteenpäin. Lindstedt on pyrkinyt ymmärtämään tätä monimutkaista islamiin liittyvän identiteetin historiallista syntyprosessia uudelleenkategorisaation (recategorization) käsitteen avulla. Käsite esiintyi John Turnerin 1980-luvun tutkimuksissa, mutta sitä ovat sittemmin kehittäneet esimerkiksi Samuel Gaertner ja John Dovidio. Lindstedt esittää, että varhaiseen arabialaiseen uskovien yhteisöön liittyi jäseniä eri taustoista: heidän joukoissaan oli juutalaisia, kristittyjä ja ”pakanataustaisia” uskovia. Merkittävää on, että juutalaisten ja kristittyjen ei ilmeisesti pitänyt läpikäydä minkäänlaista kääntymisriittiä eikä heitä vaadittu tyystin hylkäämään aikaisempia identiteettejään. Uudelleenkategorisaation käsite kuvaa hyvin näitä prosesseja. Koraani ja muut varhaiset arabiankieliset lähteet tarjosivat ryhmän jäsenille uudelleenkategorisoidun identiteetin uskovina. ”Uskovat” (arabiaksi *mu'minūn*) oli yläkäsite, joka piti sisällään verrattain suurta monimuotoisuutta. Todistusaineistoa uudelleenkategorisoinnin puolesta voidaan löytää niin Koraanista kuin muusta aikalaisaineistosta. Brill julkaisee Lindstedtin aihetta käsittelevän monografian *Muhammad and His Followers in Context: The Religious Map of Late Antique Arabia* vuoden 2023 aikana.

Islamilaisen teologian yliopistonlehtori (ma.) Teemu Pauha on taustaltaan psykologi ja uskontotieteilijä, ja hänen erikoisalaansa on erityisesti uskonnollisen identiteetin ja uskontoryhmien välisten suhteiden sosiaalipsykologia sekä islam Euroopassa. Erityisesti häntä kiinnostaa minän eri puolien yhteensovittaminen – se, kuinka ihmiset lievittävät sosiaalisten identiteettiensä välisiä jännitteitä ja ylläpitävät näin yhtenäistä kokemusta itsestään. Pauha teki väitöskirjansa nuorten suomalaismuslimien kansallisista ja uskonnollisista identiteeteistä eli siitä, kuinka ollaan nimenomaan ”suomalaisia muslimeita”. Sen jälkeen hän on tutkinut muun muassa ateistien uskonnollisia identiteettejä ja asenteita uskovia kohtaan sekä iranilaisten ex-muslimien uskostaluopumiskertomuksia. Pauha tutkii myös sitä, kuinka kristityt vapaaotteluammattilaiset sovittavat yhteen uskonnollisen vakaumuksensa ja ammattinsa vaatimuksia.

Työryhmässä Pauha selvittää Koraanin roolia suomalaisten shiianuorten arjessa: millaisissa tilanteissa nuoret lukevat Koraania, mitä he pitävät Koraanin tärkeimpänä sanomana ja kuinka he yrittävät ymmärtää mahdollisesti vaikeaselkoisia kohtia. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että nuorten eurooppalaismuslimien uskonnolliset identiteetit ja auktoriteetit eroavat heidän vanhempinsa vastaavista. Monet nuoret irtisanoutuvat niistä vanhempinsa perinteistä, joiden he katsovat kuuluvan islamin sijasta vanhempinsa alkuperämaan kulttuuriin. Samalla he usein kyseenalaistavat vanhempinsa uskonnolliset auktoriteetit ja etsivät uskonnollista tietoa suoraan islamin peruslähteistä, ennen kaikkea Koraanista ja profeetta Muhammadia koskevasta perimätiedosta, tai esimerkiksi internetistä. On aiheellista tutkia, kuinka nuoret muslimit käyttävät Koraania oman identiteettityönsä välineenä. Pauha on päättänyt keskittyä nimenomaan shiianuoriin, koska hänen arvioidensa mukaan Suomen yli 100 000 muslimista jopa neljäsosa saattaa olla shiioja, mutta heistä ei toistaiseksi ole tehty juuri lainkaan tutkimusta.

Väitöskirjatutkija Heli Alamaunu tutkii varhaista juutalaista tapaa puhua itsestä, tarkemmin ottaen toimijuuden sosiaalisia lähtökohtia ja suhteessa olemista Sananlaskujen kirjassa ja Qumranin Hymniin kirjassa (1QH^a). Aiemmassa antiikin juutalaisten tekstien tutkimuksessa toimijuutta on tutkittu pääasiassa moraalisen toiminnan näkökulmasta. Tutkimus käsittelee toimijuutta laajemmin sekä toimijasubjektin että toimijuuden sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta. Lähtökohtana on ajatus siitä, että yksilö on relationaalinen toimija. Alamaunu painottaa yksilön identiteetin ja sen välittymisen tutkimisessa sitä, miten identiteetti muovautuu sosiaalisten suhteiden kautta ja miten kuvataan yksilön sosiaalista kykyä eli ryhmään liittymistä. Esimerkiksi Sananlaskujen kirjan teemoissa ja ohjeistuksissa korostuu suhtautuminen toiseen ihmiseen, ja nämä sosiaaliseen kykyyn liittyvät ohjeistukset yhdistyvät vahvasti identiteettiä rakentaviin opetuksiin viisaudesta, vanhurskaudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Alamaunu hyödyntää sosiaalisen identiteetin teoriaa (SIT) ja itsekategorisoinnin teoriaa (SCT), joiden avulla on mahdollista tutkia sitä, miten itsen määrittely suhteessa sosiaaliseen ryhmään suhteutuu yksilölliseen kokemukseen itsestä ja valintatilanteisiin. Tekstien analyysissä Alamaunu kiinnittää erityistä huomiota metaforien ja metonyymien käyttöön, sillä ne välittävät kielellisen informaation rinnalla syvällisempää ymmärrystä ihmisen ajattelusta, kokemusmaailmasta ja toiminnasta.

Edellä mainittujen tutkijoiden lisäksi työryhmäämme kuuluu myös muita tutkijoita, jotka ovat esitelleet tutkimustaan yhteisissä kokoontumisissamme: muun muassa professori Petri Luomanen, tutkijatohtorit Katja Kujanpää, Jessi Orpana, Joanna Töyräänvuori ja väitöskirjatutkija Jarkko Vikman. Eksegeettien lisäksi työryhmä on kiinnostunut kuulemaan muidenkin sosiaalisesta identiteetistä kiinnostuneiden tutkijoiden näkemyksiä ja tekemään laaja-alaista eri tieteidenvälistä yhteistyötä.

Kansainvälinen työpaja ja esitelmäkutsu

Työryhmä järjestää kansainvälisen työpajan 10.–12. toukokuuta 2023 Helsingin yliopistossa. Olemme esittäneet avoimen kutsun esitelmille: <https://blogs.helsinki.fi/sosiaalinen-identiteetti/workshop-2023/>. Esitelmäehdotuksia otetaan vielä vastaan. Tavoitteena on tuoda yhteen laajasti uskonnontutkijoita ja sosiaalisen identiteetin tutkijoita ja edistää myös yhteistä

teoreettista vuoropuhelua ja käsitteiden ymmärtämistä. Mikä tahansa identiteettinäkökulma on tervetullut. Työryhmän tutkimusteemojen mukaisesti olemme erityisesti kiinnostuneita seuraavista kysymyksistä:

- Mikä on prototyyppisten hahmojen rooli identiteetin merkkeinä ja välittäjinä? Millaisia ideoita hahmoihin liitetään missäkin kontekstissa? Esimerkiksi Abraham on yhteinen hahmo juutalaisuudessa, kristinuskossa ja islamissa, mutta ei aina välttämättä yhdistävä tekijä.
- Miten identiteettejä välitetään ja neuvotellaan suhteessa pyhinä pidettyihin teksteihin? Miten pyhät tekstit välittyvät (suullisesti, kirjallisesti, rituaaleissa, kasvatuksessa, koulutuksessa)? Missä määrin identiteettikategoriat painottavat pyhien tekstien erilaisia kokoelmia tai sisältöjä? Miten tulkinta ja neuvottelu pyhien tekstien merkityksistä ja tulkinnoista tapahtuu?
- Mikä on etnisen ja uskonnollisen identiteetin suhde? Missä tilanteissa nämä identiteetit toimivat erillään, missä puolestaan sekoittuvat? Miten vähemmistöt näkevät enemmistöt ja päinvastoin?

Kutsuttuja puhujia ovat Professor in Cultural and Community Psychology Jonas Kunst, Oslo; Professor of Cultural Evolution Alex Mesoudi, Exeter; the Aurelio Professor of Scripture emerita Paula Fredriksen, Boston; sosiaalipsykologian professori emerita Karmela Liebkind, Helsinki; Uuden testamentin ja varhaisen kristillisen kulttuurin ja kirjallisuuden professori Petri Luomanen, Helsinki.

Työryhmän yksi tavoite on tuoda lisää sosiaalisia identiteettejä koskevaa asiantuntemusta myös kouluihin ja yhteisöihin. Nettisivuillemme (<https://blogs.helsinki.fi/sosiaalinen-identiteetti/>) olemme koonneet kirjoituksia siitä, miten eri tavoin identiteetin voi määritellä. Sivuilta löytyy myös videohaastatteluja, julkaisujen esittelyjä ja kirjoituksia, joihin on laadittu lukio-opetukseen soveltuvia kysymyksiä. Tutkijamme ovat käyneet aktiivisesti lukiovierailuilla Tutkija tavattavissa -palvelun kautta ja seurakuntavierailuilla esimerkiksi tapahtumissa, jossa on etsitty yhteisiä tapoja ymmärtää uskontoa ja identiteettiä varhaiskasvatuksessa. Identiteettejä koskeva keskustelu on helppo aloittaa: jokaisella on jotain kosketuspintaa identiteetteihin ja niiden tarkastelun kautta voi oppia aina uutta sekä itsestä että toisista.

TT Jutta Jokiranta on Vanhan testamentin ja lähialojen tutkimuksen professori ja tutkimuksesta vastaava varadekaani Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa

jutta.jokiranta@helsinki.fi

Lisälukemista:

Donner, Fred M. (2010). *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Eskelinen, V., T. A. Renvik, T. Pauha, J. Jetten, J. Kunst, J. van der Noll, A. Rohmann & I. Jasinskaja-Lahti. (2022). Disentangling National and Religious Identification as Predictors of

Support for Religious Minority Rights among Christian Majority Groups. *British Journal of Social Psychology* 61:2, 550–568.

Gaertner, Samuel L. & John F. Dovidio (2000). *Reducing Intergroup Bias: The Common Ingroup Identity Model*. New York: Psychology Press.

Jokiranta, Jutta (2013). *Social Identity and Sectarianism in the Qumran Movement*. Studies on the Texts of the Desert of Judah 105. Leiden: Brill.

Lindstedt, Ilkka (2021). "One Community to the Exclusion of Other People": A Superordinate Identity in the Medinan Community. *The Study of Islamic Origins: New Perspectives and Contexts*. Toim. M. B. Mortensen, G. Dye, T. Tesei & I. Oliver. Berlin: De Gruyter, 325–376.

Lindstedt, I., N. Nikki & R. Tuori, toim. (2022). *Religious Identities in Antiquity and the Early Middle Ages: Walking Together & Parting Ways*. Studies on the Children of Abraham 9. Leiden: Brill.

Luomanen, Petri, Jutta Jokiranta & Outi Lehtipuu, toim. (2013). *Johdatus sosiaaliteolliseen raamatuntutkimukseen*. Suomen Eksegeettisen Seuran Julkaisuja 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura.

Nikki, Nina (2019). *Opponents and Identity in Philippians*. Supplements to Novum Testamentum 173. Leiden: Brill.

Pauha, Teemu (2018). *Religious and National Identities among Young Muslims in Finland: A View from the Social Constructionist Social Psychology of Religion*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.

Pauha, Teemu & Johanna Konttori (2022). *Suomalaiset muslimit*. Helsinki: Gaudeamus.

Penn, Michael P. (2015) *Envisioning Islam: Syriac Christians and the Early Muslim World*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Tajfel, Henri (1981). *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Verkuyten, Maykel (2018). *The Social Psychology of Ethnic Identity*. 2nd edition. London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Whitehouse, Harvey (2022). *The Ritual Animal: Imitation and Cohesion in the Evolution of Social Complexity*. Oxford: Oxford University Press.